

(0)

(1)

Gral

Urednik
Zoran Hamović

Likovna oprema
Dragana Atanasović

KRISTOFER HOUP

Najmračnija Engleska

Preveo sa engleskog
Đorđe Krivokapić

Naslov originala
Christopher Hope
DARKEST ENGLAND
Copyright © Christopher Hope 1996

(2)

1998

CLO

(3)

Za Ingrid

(4)

(5)

Zahvalnost

U pokušaju da bolje shvatim tradiciju i kulturu naroda Koisan, na koje su tako snažna sećanja izneta u beležnicama Dejvida Munga Buija, mnogo sam naučio iz prefinjene studije Alana Bernarda: *Lovci i pastiri Južne Afrike*, u izdanju Kejmbridž Juniversiti Presa, 1994.

Zahvalan sam Kejmbridž Juniversiti Presu na dozvoli da prešampam objašnjenja pet osnovnih klik glasova Alana Bernarda, koji se nalaze u Khoisan jezicima (vidi stranu 282).

Prikaz mog otkrića beležnica Dejvida Munga Buija na engleskom jeziku prvi put se pojavio u *Dejli Telegrafu* oktobra 1994. godine.

Delovi stihova na 166. strani koje je s originalnog jezika /Xam preveo Stiven Votson, citirani su s dozvolom autora.

Imajte na umu,
imamo posla s varvarima....
Tacit (*pišući o prvim Britima*)

Predgovor

Zatekao sam ih ulogorene za tu noć negde između gradića Luterburga i Zvinglija. Table valovitog lima poduprte uz njihova kola predstavljale su noćno sklonište. Par magaraca pasao je kržljivo rastinje duž ivice puta. Vino je išlo u krug oko vatre u jednoj srebrnastoj plastičnoj vreći, koja je dosta podsećala na termofofor s bradavicom kao na dojci; pet litara neprerađenog belog vina, poznatog pod imenom konzerva za petoricu, vime intoksikacije. Vide-la se usamljena svetlost na prašnjavom putu koji je kao strela išao pravo između negde i nigde kroz ogromnu tamu pustinje.

Iako je bilo tek oko sedam sati uveče, temperatura je već bila ispod tačke smrzavanja, i brzo padala još niže. Čak i u jesen, na visokim ravninama Velikog Karua, noć može da ubije. Mesec samo što se podigao, a zvezde su tek trebalo da pokažu svoj blistavi bes. Južni Krst visio je na nebu teškim, znanim izgledom, važan, ali pomalo smešan, kao Bur među svojim ropskim podanicima.

Nomadi Karua, na dalekom Severnom Kejpu, ne piju da bi zaboravili. Da biste zaboravili morate imati nešto čega se sećate. Oni piju da bi sanjali. Tako, kada je otac porodice, Stari Adam Blicerlik, bacio nešto u opasnom luku kroz plamen, znao sam kada je to palo pored mene, praćeno mirisom oprljenog kanapa, da je on na prekretnici na kojoj jedan san prestaje, a drugi čeka da se javi.

Primio sam njihovu poruku na dan izbora, tamo u hotelu Hanter Arms u Luterburgu. Hotel je bio neuobičajeno krcat. Očekivale su se neprilike, pucnjave, sabotaze. Desetak policajaca, povučениh iz udaljenih stanica, sjatili bi se u trpezariju u turama na svaki sat i žvakali ogromne šnicle pre no što bi opasali svoje oružje i krenuli do gla-

sačkih mesta da patroliraju gradom tražeći sakrivene bombe.

Bar u hotelu bio je prepun službenika angažovanih oko izbora, stranih posmatrača i posmatrača Ujedinjenih nacija koje su predstavljali Žan-Pol iz Ženeve i Matijas iz Beča. Stavili su na glave svoje kape za bejzbol kada smo primili vest o pucnjavi koju su izveli beli ekstremisti koji su bojkotovali izbore. Kada smo primili pretnje da su bombe podmetnute, oni su navukli svoje komotne plave prsluke i šetali tamo amo ispred hotela: ističući zastavu.

Klara, vlasnica hotela Hanter's Arms, bila je ponosna zbog prisustva UN. Ti momci telefoniraju u Ženevu, rekla je. Osećam se kao da sam se opet vratila u svet.

Kako bi to proslavila, otišla je i kupila par plavih pantalona zvoncara, zlatnu bluzu i umetak za pundu koji je nosila povrh svojih proređenih plavih uvojaka podignutih u pravu košnicu. Uložila je zvanični zahtev Žan-Polu i Matijasju da objave kako je Hanter's Arms bezbedna luka za UN. UN su obećale da će razmotriti zahtev i zauzeti stav.

Poruka da su Blicerlikovi želeli da me vide stigla je do Klare na način na koji se u tim krajevima prenose poruke. Neko se pojavio u zadnjem dvorištu hotela Hanter's Arms, gledao u nebo, izneo uobičajene komplimente na račun njenog zdravlja, izrazio nadu da će lov biti dobar u sezoni gazela, a onda joj je iznenada saopštio da putujuća porodica ima nešto da kaže Englezu.

Klara je prevrnula očima i nasmejala se na svoj divlji kevtavi način kada je prenela poruku. Porodica Blicerlik imala je tako malo stvari, tako da je sve što su posedovali bilo privezano za zadnji deo kola koja su vukla dva izmršavljena magarca. Limeni kotao, crni kotao na tri nožice i roštilj, gvozdена rešetka za kuvanje na vatri. Blicerlikovi se nisu bavili davanjem, rekla je Klara. Oni su bili ona vrsta ljudi kojima su drugi davali. A kada biste im nešto i dali, oni bi to propili. Posmatrala je nomade kako dolaze u grad da bi glasali prvi put u svojim životima i od toga joj je srce kvarilo: Šta li oni misle o ovome? Blagi bože!

Kraj logorske vatre zatekao sam Starog Adama Blicerlika, nije imao više od trideset godina, bio je suviše mlad da bi mogao da opravda svoje dostojanstveno ime; njegova supruga, Mina, koja je izgledala kao da ima petnaest godina, dodavala je pregršti ašbuša¹ na vatru. Mama i tata Blicerlik, Adamovi roditelji, snažno su povlačili iz svojih lula, a njihova slična lica, izborana kao ljuske oraha, bila su umotana u teške vunene marame. Stari Adam zavio je cigaretu u komad novinskog papira i zapalio šibicu prinoseći je gorkom, crnom duvanu. Vreća s vinom ponovo je krenula u krug, praćena samo jednom šoljom. Sva-ka mera bila je tačno određena. Pola šolje, s leva na desno u krug, ispijalo se u jednom gutljaju, i dodavalo dalje. Ni-zanje ogrlice od jeftinih snova.

Sada me je Deda Blicerlik pozvao da razgledam poklon. A Mina je dodavala na vatru kendlbuš, od čega je ona plamsala svetlo kao da ju je poprskala parafinom. Video sam da je paket bio umotan u debeli pak papir, uvezan grubim kanapom na kome se videlo nešto što sam isprva mislio da je pečatni vosak na čvorovima. Masni papir, shvatio sam kasnije. Pečatni vosak, u stvari, bila je sasušena krv. Na pojedinim mestima paket je bio iscepan, tamo gde se Stari Adam poslužio cigaret papirom. Kroz rupe sam ugledao crveno-crne korice dveju beležnica. Jeftine i praktične beležnice kakve možete naći u svakoj papirnici.

Deda Blicerlik, pošto je istresao svoju lulu kako bi očistio njen uzdužni deo i pošto je pljunuo u vatru, počeo je da govori svojim melodičnim afrikanskim jezikom. Ja sam iz Engleske, pa ću tako shvatiti njegovu priču. Nije mu se činilo ništa čudnim što je jednom Englezu govorio na afrikanskom. Englezi su bili magična stvorenja koja sve mogu. Zar oni još davno nisu došli u Karu, po zapovesti svoje kraljice, Stare tete s dijamantima u kosi? I zar njeni vojnici, u svojim crvenim uniformama, nisu išutirali Bure na onaj svet? Takva je bila sila Imperije.

I, tako, pre nekoliko godina jedan farmer belac pronašao je neko dete na zgaristu nekog logora. Jedan sasvim

¹ Vrsta grmlja (prim. prev.)

običan udes; porodica je spavala suviše blizu vatre jedne hladne noći i samo je taj mali dečak preživio. Jadničak! Taj farmer, Englez, iz oblasti Zvingli, odveo je dečaka kući i naučio ga da čita i piše i govori engleski, jedina osoba koja je na sto milja posedovala takav talenat. Zvao se Bui - Dejvid Bui.

Dogodilo se, nekoliko godina kasnije, da su putujuće ljude Karua snašla teška vremena. Bilo je tuča, nekoliko ubistava, gladi i nevolja; svi su teško patili - plačući - na rukama farmera. Tako su skovali plan. Novac je sakupljen među strigačima vune, lovcima na šakale i graditeljima ograda. Bilo je odlučeno da pošalju Dejvida Buija u Englesku, da zamoli Kraljicu da pošalje vojnike u crvenim uniformama da ponovo oteraju Bure na onaj svet! Zar to nije bio dobar plan?

Dobar plan, rekao sam. Ali šta se desilo s njihovim glasnikom?

Mišljenja su se razlikovala. Stari Adam je izjavio odlučno da je engleska kraljica toliko zavolela Dejvida Buija, da ga je preklinjala da ostane u Engleskoj. Nije, zapištao je njegov otac, ona mu je dala hiljadu ovaca i on je živeo kao lord. Pogrešno, rekla je Mina, bio je mrtav. Nestao je u rukama divljaka, negde u toku svoga putovanja, svako je u Karuu to znao.

U jednu stvar oni nisu uopšte sumnjali; beležnice u tom raskupusanom paketu pripadale su tom čoveku Buiju. A to se znalo zbog načina na koji se do njih došlo. Otac Blicerlik čekao je u redu u pošti u Skorpion Pointu kada mu je jedna belkinja poklonila te beležnice.

Imala je plavi šešir, dodala je Mina.

A knjige su bile u jednom braon koferu, rekao je stari Adam koji je davno nestao. Pošto je bio predobar za knjige.

Jako lepa žena sanjalački je ponovio Deda Blicerlik. Pitala ga je da li se seća Dejvida Munga Buija, i kada joj je rekao da se svi sećaju Dejvida, ona mu je dala knjige i nestala. I tu se starac okrenuo, kako je sigurno i učinio kada je misteriozni davalac izašao iz pošte. I on načini nekakav čudan lučni pokret rukom, kao da nešto sakuplja,

kao da je u svojoj svesti još jednom gledao kako ona odlazi: belkinja s plavim šešrom.

Nije bilo važno šta se dogodilo s Dejvidom Mungom Buijem; progovorila je baka prvi put. Jer ljudi sada kažu kako njegova misija nije bila ni neophodna. Ali ja sam Englez. Možda nisam bio čuo za glasanje? Eh, pa, novi svet je otpočeo i ljudima koji lutaju više nije bila potrebna pomoć Kraljice Crvenih Šinjela sada će oni sami da oteraju Bure na Onaj svet.

I što je najbolje dodala je Mina, u novom svetu svako će dobiti kuću, a po kućama će se nalaziti besplatni telefoni. Više neće putujući narod, Narod Ašbuša, Pešački narod Karua, patiti u rukama Bura. Crveni šinjeli engleskih vojnika više nisu potrebni. Od sada pa nadalje lutajući prosjaci biće kraljevi Karua. Zato je odlučeno da ja treba da preuzmem beležnice koje je Bui pisao na svom putu kroz Englesku. Ja ću se vratiti u tu zemlju, zar ne? Ukoliko ga sretmem, mogu da mu vratim beležnice. Ili da ih dam Kraljici, ako mi se tako više sviđa.

Rekao sam kako ne razumem ono o besplatnim telefonima.

Stari Adam me sažaljivo pogleda. Pokazao je rukom put zvezda, koje su sada podsećale na bleštave obale svetlosti na crnim okeanima iznad naših glava. Ljudi će razgovarati jedni s drugima, bez žica, uz pomoć zvezda. A u Karuu je bilo više zvezda nego ma gde drugde na svetu. Nadao se da će zvezdani telefoni uskoro stići i u Englesku.

Kada sam se vratio u Hanter Arms, Klara je pogledala moj paket i zamolila me da ga ostavim napolju u zadnjem dvorištu sve dok se ceremonija ne završi. Glasalice kutije je upravo trebalo zaključati da prenoće. Postavio sam paket na kuhinjski stepenik i ona je posavetovala da upotrebim rukavice pre nego što ga otvorim.

Ispričao sam joj o telefonima. Za ime boga! rekla je Klara. Zar ne znaju da je Luterburg na grupnoj liniji jedna linija na trideset farmi?

Njena košnica se nagnula ulevo, pomalo nalik krivom tornju u Pizi. A koga će zvati tim zvezdanim telefonima? pitala je. Jedni druge?

Svi smo otišli u bar. Iako su UN odbile da Hanters Arms proglaše za bezbednu luku, posle razmatranja bilo je odlučeno da će, dok glasačke kutije budu prenošene na bezbedno mesto, Žan Pol zauzeti vidno mesto na prozoru, noseći na glavi svoju kapu i plavi prsluk. Svaki ludi desno orijentisani farmer kome bi palo na pamet da puca u to mesto znao bi da su UN stavile hotel pod svoje pokroviteljstvo.

Ceremonija je počela. Izborni posmatrači, članovi mirovnog komiteta i razni strani posmatrači okupili su se na ulici. Ono što je Klara nazivala naša zvanična UN grupa okupila se u baru i posmatrala kroz prozore, dok su službenici počeli da u ručna kolica, prebacuju glasačke kutije koje je trebalo preneti u poštu, gde će biti svečano zaključane da tamo prenoće pre nego što ih narednog jutra budu pod stražom odneli u stanicu za prebrojavanje. Kada je bilo otkriveno da je zvanični pečatni vosak nestao, Klara je spasla taj dan tako što je posmatračima dala koji su bili počeli da okrivljuju jedni druge bočicu svog laka ze nokte. Glasačke kutije bile su zapečaćene svetlonarandžastom bojom koja se zvala Rumena Namakalanda, a povorka ručnih kolica kotrljala se uz škripu ulicom dok su svi tapšali. Klara je kazala kako je ponosna što je Južnoafrikanka.

Pošto sam se vratio u hotel, zatekao sam policajca, ogromna stomaka koji je opasač držao pod kontrolom, kako stražari pred kuhinjskim vratima. Hteo je da zna jesam li to ja u hotelu ostavio paket koji niko nije čuvao. Beležnice, rekao sam. Na papiru je bilo krvi, uzvratilo je. Imao sam sreće što putem kontrolisane eksplozije nije bio uništen. Sada ću morati da sačekam do ujutro. Moj paket su stavili pod ključ.

Bilo je dovoljno svetlosti zvezda da bih mogao da provirim kroz prozore s rešetkama u pošti. Glasačke kutije stajale su poredane jedna pored druge kao vojnici. Pored njih, neka vrsta beznačajnijeg rođaka ali zapečaćena kravlju, a ne lakom za nokte stajao je paket. I čekao jutro.

U beležnicama Dejvida Munga Buija, dugi delovi napisani na engleskom jeziku često su ustupali mesto živom, grubom, afrikanskom jeziku nomada Karua, ili Ešbuš naroda, koji su putovali na svojim kolima s magarećom zapregom od farme do farme tražeći posao. U trenucima uzbuđenja, Bui se ponekad zaboravlja i prelazi na svoj maternji jezik. On izgleda neobično među putujućim ljudima Karua po tome što uopšte govori engleski. Malo je sumnjivo da je on sam učio i naučio taj jezik u biblioteci farmera koji ga je usvojio. Okolnosti u kojima je taj čovek, taj Bur Smit, kako ga Bui naziva, našao neko dete, siročete, u pepelu vatre koja je odnela živote njegovih roditelja i drugih članova njegove porodice, izazvane su s čemerom.

Upravo od Smita potiču najranije Buijeve predstave o Engleskoj. On jedino i uvek piše samo o Engleskoj. Kao da uopšte nije svestan postojanja Škotske ili Velsa ili Irske. Nikada ne govori o Britaniji. Naravno, ova vrsta selektivnog fokusa na Englesku, uz izuzeće drugih delova Ujedinjenog kraljevstva, nije nepoznata, čak ni u današnjoj Britaniji, i možda odražava jednu sličnu predrasudu kod samog Smita. Međutim, verovatnija je ipak mogućnost da, iako je stari farmer bio poznat lokalnim afrikanerskim porodicama kao naš Englez, on lično u stvari nikada nije kročio u Britaniju. Ako je njegov otac ili čak njegov deda prvobitno došao iz Britanije, to bi bilo dovoljno za lokalno stanovništvo da ga smatraju za pravog pravcatog Engleza. Buijeva prva imena pokazuju nešto. Time što ga je nazvao Dejvid Mungo pretpostavljam da je Smit kombinovao imena svoja dva junaka: Dejvida Livnigstona i Mungo Parka velikih istraživača Tamnog kontinenta. Ovim evokativnim i efikasnim sredstvom on je dao dostojanstvo malom siročetu koje je pronašao u pepelu izgorelog logora.

Što se tiče Buijevog pravog etničkog porekla, malo je verovatno da ćemo ikada saznati pouzdano. Naravno, on sebe smatra potomkom Bušmana ili lovaca-sakupljača naroda San. On s ljubavlju priča o Crvenim ljudima; onim istinski urođeničkim Južnoafrikancima Kejp Bu-

šmanima. Njegova pozivanja na određene verske obrede nagoveštavaju naklonost prema /Xam narodu koji je nekada naseljavao oblast onoga što su danas Luterburg i Zvingli. Ali narod /Xam danas ne postoji. Za Buija, međutim, on i dalje postoji u Trek narodu kome on pripada i u čijim se licima i neumornom duhu, smatra on, mogu nazreti tragovi njegovih nestalih predaka. Ima trenutaka, zaista, kada on kao da želi da tvrdi da oni nikada nisu izumrli.

Za razjašnjenje porekla Buijevog proznog stila, i njegove dalje karijere, moramo zamisliti one vrste knjiga koje je taj dečak možda pronašao u biblioteci tog Engleza, Smita. Uglavnom, to bi bile priče o putovanjima po Africi, jer dela koja su napisali Barton, Spek, Livingston, Stenli, između ostalih, često se pominju u tim dnevnicima, a Bui se jako oslanja na iskustva velikih istraživača prilikom planiranja sopstvene ekspedicije. Da je čitao Livingstonova *Misionarska putovanja* i Stenlijevu knjigu *U najmračnijoj Africi*, kao i dnevnike njegovog imenjaka, Mungo Parka, pa čak i Konradovo *Srce tame* sasvim je jasno. Ne samo da je bio upoznat s ovim istraživačima, već je i osećao da je išao, sasvim bukvalno, njihovim stopama, s onom istom mešavinom odvažnosti, vere a ponekad i i to se mora reći velikog neznanja.

(Kao objašnjenje Koisan klik zvukova koji se javljaju u jezicima bušmanskih naroda, a koji zadaju bivšem biskupu Ferbraderu toliko nevolja, čitalac se upućuje na listu datu na strani 268.

Beležnice Dejvida Munga Buija objavljene su verno, uz povremene napomene. Putovanja koja one dokumentuju može se reći da su se odigrala, grubo rečeno, u proleće i leto 1993. godine

*Kristofer Houp
Mart 1995.*

Život i čudne avanture
pune iznenađenja
Dejvida Munga Buija
koji je živeo među
Englezima.

Onako kako ih je ispričao
svojim rečima i kako ih je
sam zapisao.

Prvo poglavlje

Autor govori nešto o sebi, svom narodu i Velikom obećanju koje je dala Stara teta s dijamantima u kosi ; svojoj ekspediciji u inostranstvo i dolasku među Engleze

Mi smo mali narod. Sićušan. Samotan. Gibak. Razbacan na sve strane. Naša imena govore o našoj ništavnosti; Našu decu zovemo *Stukkie Ding* Mrvica-Nečega , ili Malo Ništa i Nestao . A često i gubimo našu decu. Ponekad zbog kijavice. Ponekad zbog farmera, koji ih zaključavaju u školskoj zgradi, jer će biti korisniji toj porodici tako što će čuvati tovarne magarce ili donositi potpalu za vatru. Ponekad ih gubimo zbog logorske vatre. (Ali na kraju, kao što je to svima poznato, sve pada u vatru.) Neki nas nazivaju Ešbuš narod, ili Selice, ili Nomadi ili Nikud Ljudi. Neki nas uopšte i ne zovu već Ko to ide tamo? i Gubi se odavde!

Nekada su postojala i druga imena, imena koja su nam davali posetioci. Posetioci, crni i beli, koji su došli u našu zemlju. I ostali.

Ti prvi posetioci pojavili su se iz mora, uspuzali se uz obalu kao talasi i, gledajući u naše kose oči, proglašili nas da smo Kineski Hotentoti . Što su posetioci duže ostajali, to su nam više imena davali: postali smo

Egipatski cigani ili divlji Bušmani, kao i vagabunde, lisice, crvi, đavoli. Ti posetioci su ostajali da nam pokradu zemlju. Bili su hrabri sa svojim konjima i puškama. Ali oni su vikali iz straha u snu primorani da spavaju pod zvezdama, znojeći se na otvorenom, plašeći se naših napada. Bilo koji deo tela koji bi makar samo i okrnule naše strele morao se odseći. Ili bi odumro. Jer naši slatki, sporodelujući otrovi nikada nisu zatajili. Oterani sa naših izvora, od našeg otetog meda, uzimali bismo njihovu stoku i bežali u brda. A onda bi nas naši neprijatelji lovili kao kuniće. Ubijali nas kao buve u starom ćebetu. Sve dok ne bismo postali skoro ništa. Svedeni na otpatke. Nestali.

Ili su tako naši nepromišljeni posetioci voleli da zamisljaju. Ali, da li gazela ugine kada nož raspори njegov vrat, a krv se prolije? Zar njegov duh ne uđe u lovca? Baš tako su naše duše ušle u posetioce: žute i smeđe i crne i bele. I mešane. Tako da danas kada pogledate u lica Bastera i Bura, crnca i belca, farmera i gradonačelnika i pastira naša su lica ta koja vas gledaju. Otišli smo ali nismo daleko oputovali.

Pre nego što su došli posetioci bilo je naše Prvo najbolje vreme. Sada je ono daleko za nama. Nije bilo puteva, nije bilo ograda. Nije bilo policijskih kola, koja patroliraju kao žute kobre, da bi uhvatile ljude koji nose meso ili drva za potpalu. Pratili smo džinovska stada gazela, koja su se širila sve do horizonta; zemlja je bila bogata, a voda isticala iz svih izvora, a volela ih je nežna kiša koja je meko padala s neba. U naše Prvo najbolje vreme lutali smo na sve strane.

A onda su došli Buri u svojim kolima i počeli da nas love, da nam kradu med i našu decu. Plakali smo i bog !Kwha je čuo naš plač. Jer jednoga dana došli su visoki vojnici u crvenim šinjelima, preko okeana, sluge Vladarke svih Engleza, one koju su zvali Stara teta s dijamantima u kosi . To su bile naše Crvenovrate godi-

ne. Kada su Crveni šinjeli prašili zadnjice Burima čitavim putem od Snežnih planina do Ubilačkog Karua. To je bilo naše Drugo najbolje vreme.

Stara teta s dijamantima u kosi još davno je prešla na pašnjake gde hiljade elanda naleće svakoga dana na strele lovaca, a vino se dodaje ukrug u vrećama velikim kao mešina nosoroga. Ali njen odlazak doveo je njenog sina na njeno mesto. (Tako je to kod Engleza.) A onda je njegov sin, dobri Kralj Džordž, koji je došao da nas poseti i zahvali što smo se borili u njegovim ratovima, obnovio svoje obećanje da će da otera Bure u pakao, i da nestanu kadgod mi to budemo zatražili. Naši ljudi su mu pokazali Kraljičino Veliko Obećanje, a kralj im je rekao, Da, to je prabakin potpis. Verujte vi meni! I tako su oni vratili taj papir u njegovo skrovište sve do dana kada će poslati glasnika Kraljici Engleske da je podsete na njeno Obećanje. Verujte vi meni!

Skoro jedini među Narodom puta, Narodom elanda, Ljudima ljudi, ja mogu da čitam knjige. A mogu i da govorim jezikom Crvenovratih. Skoro jedini među nomadima Karua, imao sam sreće kao beba da me spase ljubazni čovek, Bur po imenu Smit. Po beloj svetlosti pred zoru našao me je u suzama na zgarištu logora mojih roditelja, koji se još uvek dimio. Vatra pored koje je spavala moja porodica tako se nahranila parafinom kojim su oni polili plamen da se on razbuktao i proždrao njihovo drveno noćno sklonište, kao i pletenu ogradu od ešbuša što štiti od studenog vetra, kao i porodicu koja je bila unutra, oca, majku, braću, sestre. Ešbuš je naš prijatelj; ešbuš je jedina biljka duž puta koju ljudi što lutaju mogu slobodno da sakupljaju. Ako ešbuš litalice uzmu bilo šta drugo idući putem, onda će ih policija u kolima žutim kao kobra baciti u zatvor.

I tako mi sakupljamo ešbuš, a on nas ponekad greje, a ponekad spaljuje.

Čitava moja porodica je izgorela, čak i ćebe ispod koga smo spavali, kola koja su bila naša kuća i na kojima su naši kotlovi i bičevi i boce bili privezani za svakodnevni put preko beskrajne ravnice Karua, od Luterburga do Zvinglija, od Erosa do Kompromajza, od Muton Fauntina do Ejbrahams Grejva. Čak su i ograđeni kotlovi izgoreli do crnjeg ništavila u toj hladnoj vatri. A magarci su odjurili daleko u polje i nikada nisu bili pronađeni.

Bur Smit bio je jedini Englez na prostoru od dve stotine milja. Naš Crvenovrati tako su ga zvali Buri Karua, kao da je bio njihovo kućno mezimče. Možda me je zato i spasao. Jer mezimčad voli mezimce. Pričao je priče svoga dede o divljim Bušmanima Karua. Koji su živeli i voleli se kao životinje. Koje je bilo nemoguće pripitomiti. Sem ako ne biste uhvatili Bušmana još dok je beba. Varvarski majmunski ljudi koji su koristili otrov na svojim strelama za koji nije bilo leka. Ali on me je uhvatio dok sam bio mlad: tako sam postao njegov pitomi Bušman .

Moj gospodar je voleo rakiju od kajsija koja ga je ponekad dovodila do toga da postane strašno nesrećan. Ljubiti đavola tako ju je zvao, a bivalo je da ga đavo strašno razljuti. Samo me je tada tukao. Sve je to bilo u redu, rekao je, dok sam još mlad, da se odazivam na ime Mrvica Nečega . Ali to ne bi odgovaralo kasnije kada stranci budu poželeli da znaju kako da me zovu i da znaju da sam ja čovek, a ne majmun.

Pošto je bio velikodušan, dao mi je ni manje ni više nego tri imena, prva dva su bila ona koja je on zvao dobra engleska imena . Poslednje ime bilo je ono koje su mnogi ljudi u ovim ravnicama počeli da koriste. Bio je siguran da niko neće reći da sam ga ukrao. Više

me neće znati kao Mrvica Nečega ; sada su me zvali Dejvid Mungo Bui.²

Iz njegovih starih, bogatih knjiga naučio me je da kažem abecedu i pričao mi divne priče o stravičnoj tami i svirepoj smrti, paganskim plemenima i odvratnom divljaštvu, onako kako su to prepričavali veliki engleski istraživači na svojim putovanjima kroz najmračniju Afriku od Bušmanlenda do Stenlipula, od Zemlje Bonga do Mesečevih planina.

Njihova imena za mene su postala prava himna; još uvek ih mrmljam u sebi kad hoću da zaspim: Bejns, Bejker, Brus, Barton, Grant, Kingzli, Livingston, Spik i Stenli... Čak i sada ona sačinjavaju, kada se zajedno nanižu kao perle, malu anglikansku ogrlicu.

Bur Smit suočio se s velikim problemima kada su drugi farmeri čuli da me uči da čitam. Njegovi susedi sedeli su u njegovoj prednjoj sobi i posmatrali me kako sedim s knjigom i upozoravali da to neće izaći na dobro. Bilo je to kao učiti ovcu da leti i dok bi leteća ovca bila bar jeftin način prevoženja ovčetine, Bušman koji zna da čita bio je neugodan i predstavljao uvredu za sve pristojne ljude. Što se mog imena tiče čoveku je potrebno ime, rekli su susedi, ali nije majmunu. Ako biste ciganinu sa Karua dali ime, on bi ga izgubio. Ili ga zloupotrebio. Veoma su sumnjali da je to zakonski ispravno. I predviđali loš kraj toj nepromišljenosti.

Ponekad uveče, kada je šišanje vune bilo uspešno, a moj gospodar bio srećan uz velike bale vune naslagane na tavanu njegove štale, on bi se obratio svojim radnicima koji su šišali da sednu sa njim, pošto su bili isplaćeni, pošto su se počastili njegovim poklonom od

² Ime Bui i njegove varijante, Vitbui ili Vitebui , dobro je poznato među takozvanim Basterima ili Bastard narodom, Malog Namakalanda, udaljene teritorije na severozapadu provincije Kejp.

dve sveže zaklane koze čije su trbušine bile pune slatkog krompira. Vatra je bila zapaljena pod zvezdama koje puderišu lice našeg oca meseca³ a svi bi bili pozvani da donesu svako piće koje mogu da nađu: Mali Džon doneo bi slatko belo vino, a Pietman svoje piće od kaktusa; Stari Flip i kovač Sampi doneli bi sa sobom svoje domaće piće koje štipa za oči. Pitman bi odšrafio svoju drvenu nogu. Bur Smit bi izneo svoju rakiiju od kajsija i oni bi sve to sasuli u cinkani lavor i mešali s Pitmanovom drvenom nogom. Okupili bi se oko lavora kao guske kod baštenske česme u vreme žednog meseca. Mali Džon i Sampi i Pitman i Stari Flip poslali bi ukруг belu emajliranu šolju s olupanom plavom ivicom. Malo pesme i malo pucnjave radi zabave. Bur Smit je voleo da vežba pucanje u metu pod mesečinom pogodnom za lov. Tako je Pitman izgubio svoju nogu, pošto je morao da markira metu mome gospodararu; a moj gospodar, pošto je zamočio šolju u lavor jednom preko mere, prosvirao je Pitmanovu levu nogu na rastojanju od tri stotine metara, pa su morali da je odseku iznad kolena. Pitman ga nikada nije krivio, jer takve su se stvari dešavale kada je šolja išla ukруг oko vatre. Osim toga, Bur Smit otesao mu je lepu novu nogu od najboljeg žutog drveta koje je mogao da nađe, koju je kovač Simpi potkovao veselim metalnim špicem što je svetleo kao oči zeca na mesečini. Kada se Pitman oprostio od nas, posle sezone striganja, sav srećan što je dodavao šolju ukруг oko vatre, opružio se na leđa u svojim kolima koja su vukli magarci, jedino što ste mogli da vidite bila je njegova fina noga od žutog drveta, koja se njihala u znak pozdrava.

Posle pijenja rakije od kajsija, jabukovače, Advokata , koji su se kovitlali u emajliranom lavoru

³ Bui se veoma slobodno odnosi prema rodu meseca. Mesec je ponekad naša majka .

posle pucnjave, počinjale bi priče. Moj gospodar, pošto je bio čovek koji je posedovao veliko znanje, voleo je da priča priče o svom narodu kako bi nas naučio nešto o njegovoj slavi i njegovom geniju. Njegova učestnost na ovim časovima pored vatre produbljivala se svakim zahvatanjem olupane šolje u stari lavor. Buri Karua bili bi zapanjeni kada bi saznali koliko su njihovi radnici poznavali istoriju Engleske:

Engleska, ili *Britannia Prima*, kako se nekada nazivala, podeljena je na tri dela. Oni su poznati kao Sautend, Midland i divlja, neispitana pustoš koju jednostavno nazivaju Sever .

U najranija vremena prvi ljudi doplovili su u Englesku iz zemalja preko mora. To su bili Bikeri.⁴ Nisu uspeli u svom iskrenom pokušaju da civilizuju Aboridžine pa su pomrli od očaja i poneli svoje pehare za piće sa sobom u grobove kako bi uz njih bili sahranjeni. Kasnije su se na tom ostrvu pojavila besna i divlja plemena koja su se oblačila u životinjske kože, bojili se u plavo i živeli uglavnom na mleku i mesu. Sporo su učili kako da obrađuju zemlju.

Kada su došli Rimljani, plakali su kada su ugledali ludost domorodaca, koji su delili svoje žene sa deset do dvanaest muškaraca, obožavali mesec, hrastove i imelu i merili svoje živote periodima od četrnaest dana. Sve do danas, rekao je moj gospodar, Englezi imaju velikih problema da razmišljaju o vremenskim periodima koji su duži od četrnaest dana. Ako se od njih zatraži da razmisle nekoliko meseci unapred, oni se zbune i postanu ozlojeđeni. Ako se od njih zatraži da razmisle o nečemu godinu ili dve unapred, oni zaneme i preblede i povuku se u svoje krevete ili svoje pivnice.

Rimljani su se sažalili na ove divljake i izgradili im

⁴ Ljudi s kraja neolitskog perioda u Velikoj Britaniji. Prim. Prev.

puteve i kupatila. Domoroci su odbijali da se kupaju, jer bi to pokvarilo plavu boju kojom su se ukrašavali i na koju su bili tako ponosni i više voleli da češkaju svoje krznate delove po svetim lugovima, obožavajući mesec, hrast i imelu. A pošto su retko kad uopšte putovali, šta su im uopšte bili potrebni putevi?

Nekada davno lov je bio dobar u Engleskoj. Bilo je mamuta, hijena, vukova pa čak i naših običnih dragih nilskih konja, kojih je bilo u izobilju. Sada ih uopšte nema, rekao je Bur Smit, a suze bi mu kapale u kajsijevaču. Neka to bude upozorenje, imao je običaj da mi kaže mi u Africi, s našim neizmernim bogatstvom divljih stvorenja, moramo znati da ukoliko ne povedemo računa da ih sačuvamo, proći ćemo isto kao i Englezi.

Ovo i druge stvari naučio sam od Bura Smita. A trebalo je da mi budu od velike koristi.

Moj gospodar me je ostavio bez upozorenja. Ljubio je đavola jedne noći i Đavo je odlučio da ga zadrži. Tako je Bur Smit otišao na svoje počivalište u zemlji gde izvori stalno izviru, a dobri žive na skakavcima i medu, gde kiše uvek padaju na vreme, a antilope naleću na strele lovaca. A on je ostavio i nasledstvo Dejvidu Mungo Buiju: poklon od dvanaest ovaca.

Bio je to veliki dan. Jer ko je pre, među drumskim narodom, posedovao dvanaest ovaca? Sve Ašbuš porodice prešle su mnogo milja preko Karua da vide svojim očima čoveka koji je posedovao dvanaest ovaca. Porodica Lotering je stigla. I porodica Pienar. Blicerlikovi, stari Adam i Mina. I klan Viciesbekovih. I priredili smo veliku zabavu i slali ukrug konzervu za petoricu slatkog vina i igrali dok se prašina nije podigla na noge i zaigrala s nama. Zvezde su zapevale. Igrali smo i igrali sve do bele svetlosti koja se javlja pre izlaska sunca.

Stari Adam Blicerlik govorio je u ime svih kada se radovao mojoj srećnoj sudbini. Moraću da budem jako obazriv: imao sam dobru sreću, ali putujućem narodu dobra sreća obično donosi nevolje. Dvanaest ovaca. Da lepo i krasno. Ali od kakve je koristi dvanaest ovaca nekome ko ne može da ih napasa? Jesam li ja posedovao ispašu? Lutajući narod ne poseduje nikakvu zemlju. Sve je pripadalo nekom drugom. Crnci sa severa i istoka uzeli su nam zemlju. Belci sa juga i zapada uzeli su nam zemlju. Ogradama su nas držali po strani. Žuta policijska kola patrolirala su po čitav dan tako da nismo mogli ni da se zaustavimo, niti da sakupljamo drva za vatru, niti da napasamo naše magarce ni na pedlju zemlje farmera. Niti da isčupamo neku biljku kraj puta ili žbun, već samo grubi i gorki ašbuš.

Prema tome vreme je bilo da se napravi nekakav plan. Sazivao je skup putujućeg naroda preko čitavog Karua. Došlo je vreme za akciju. Došlo je vreme da se pročita Veliki Papir.

Organizovan je sastanak u sali holandske reformisane crkve u obojenoj opštini izvan Zvinglija, iako je bilo puno otpora među stanovnicima opštine, koji nas mrze više nego što mrze belce. Pokračćemo im svetiljke, razvalićemo podne daske za našu vatru, govorili su. Naši magarci će ubrzo početi da jedu svu stočnu hranu na mestu za ispregu, koje je obezbedila opština.

Iz svih krajeva zemlje naši ljudi su otišli u Zvingli. Okupljene zbog čitanja bile su porodice Lotering, Pienar, a i Rejter klan koji su pamtili kako su im Englezi oteli dete u vreme stare Kraljice (*Klein Seun* ili Mali Dečak Rejter ukraden je sto godina ranije); tamo se okupila, takođe, porodica Viciesbek; a isto tako i klan Si-Ka iz Marisburga i mnogi Strandluperi⁵ (iako mi je

⁵ U stvari, Bičvokeri (šetači po plažama)

žao što moram da kažem da su neki od njih bili jako pijani): nekolicina Harislota, iz Princ Albert Veja, i porodica /Xam⁶ iz pravca Viktorija Ist; ne zaboravljajući starog Adama i Minu Blicerlik; kao i predstavnike drugih putujućih družina ili njihovih potomaka, još davno razbacanih na sve strane i raštrkanih: pored nomada Karua, bilo je i ljudi iz Kalaharija, Kaprivija, Okavanga i Angole; narod Soft Senda; Narod Elanda; Narod Istoka, Rečni Bušmani i Stanovnici dalekih oblasti Bocuane uključujući takođe i plemena =Haba, G/ana, !Kung, G/wi, !Xo sve pravi ljudi iz Prvog Vremena.

Veliki Papir držala je družina iz klana Si-Kau, iz krajeva koji su dalje od Marisburga, zaštićenog u kožnom tobolcu ukrašenom perlama od ljuske nojevog jajeta. Pošto sam bio jedini čitač, i jedini koji je govorio engleski, od mene se zatražilo da ponovo pročitam Obećanje našem narodu, a zatim je trebalo da prevedem te svete reči polako na afrikanski, kako bi oni koji su se okupili mogli da prate. Ali većina mojih slušalaca znala je napamet Papirno Obećanje iako ništa nisu razumeli engleski pa su klimali glavom i aplaudirali u pojedinim ključnim momentima, dok sam ja izgovarao te drage reči:

Mi, Viktorija, milošću Božijom, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Irske, Kraljica Branilac Vere, Carica Indije, našem Vernom i voljenom Narodu San, iz Kejp Karua, Pozdravljam. Mi, polazući po-

⁶ /Xam su bili prvobitni Bušmani iz oblasti oko Kalvinije u Severnom Kejpu. Tvrdnja porodice da im je to ime, dosta nalik Buijevom povezivanju sebe s ovom grupom Bušmana, prilično je na slabim osnovama. /Xam naroda nema već skoro dva veka.)

sebnu Veru i Poverenje u vašu Lojalnost, Hrabrost i Dobro Vladanje ovim Poklonima Konstituišemo i Imenujemo vas da budete Povlašćena Nacija i šaljemo vam Naš Znak Prijateljstva ma gde se vi nalazili. Od Snežnih planina do Survelda. Od Kejpa čak do Kalaharija. Uveravajući vas u Naše Pokroviteljstvo i Zaštitu Zauvek. Kao Lavica svoju mladunčad, tako i Mi, Kraljica i Carica, privlačimo naš Crveni Narod na Naše Grudi. Neka ga niko ne Zlostavlja niti Rastura.

Po Naređenju Njenog Visočanstva zajedno sa Savetom, s datumom Osmog Dana Juna 1877.

Neki članovi Rujterovog klana nisu mogli a da ne recituju te reči uporedo sa mnom. Strandluperi su svaki čas uzvikivali: Aleluja! . A kada sam završio, nekolicina članova Si-Kau klana uzviknula je Amin! kao da smo bili u crkvi.

A onda se skup podelio. Neki od prisutnih, naročito predstavnici !Kunga, rekli su da je dosta bilo priče. Sada je bilo vreme za rat obratićemo se Kraljici i tražiti da ostvari svoje Obećanje. Naše živote izgazili su kao obične balegare crnci i belci i oni smeđi. Neka Lavica čuva svoju mladunčad. Neka Velika Slonica u galopu pritekne i izbavi svoju decu; neka pošalje Crvene Šinjele da pobiju Bure; neka zgazi naše neprijatelje svojim velikim stopalom ili ih probode svojim kljovama; neka njena deca bezbedno spavaju u senci njenih izdašnih ušiju.

Oni drugi, naročito Loteringzi, rekli su kako je vreme rata prošlo. Jedina sudbina koja je predstojala Crvenim Ljudima, Pravom Narodu, Malom Narodu, bila je smrt. Bolje onda da odu i žive u Engleskoj ako je to

mesto pogodno za to. Engleska je, tako su čuli, bogati raj gde ima mnogo više ovaca nego ostrvljana; farmeri mogu da napasaju svoja stada gdegod žele, jer tamo kiša pada svakog dana, a trava raste čak i po gradovima; u Engleskoj rekao je Tata Lotering policija ne nosi pištolje (ovu tvrdnju glasno su ismejali Strendluperi, koji su kazali kako samo deca mogu da veruju da postoji policija bez pištolja).

I u jednom i u drugom slučaju, skup se složio da se, neki istraživač ili ambasador, mora poslati da iznese naš slučaj Vladarki. I kako sam ja bio jedini čovek među njima koji je govorio engleski jezik, ja bih bio prirodan izbor da krenem u tu ekspediciju. Posedovao sam dva fina engleska imena i mene je podizao kao Engleza Bur Smit, i ja sam sada toliko podsećao na ono pravo, a postojala je i sumnja da će Englezi shvatiti da sam ja, u stvari, stranac.

Porodica Rujter me je naročito zamolila da saznam kakva je bila sudbina onog malog dečaka koga su pre mnogo godina oteeli Englezi kada je Stara teta s dijamantima u kosi još uvek bila na ovome svetu. Crveni Šinjeli ukrali su tog dečaka i odneli ga u Englesku kao poklon Kraljici, odakle se on nikada nije vratio. Pošto je Mali Dečak Rujter bio poklon Staroj Kraljici, onda će svakako njeni potomci znati šta se s nim desilo? Ako je sahranjen u Engleskoj, onda je trebalo da ja, molim te, organizujem da se njegovi ostaci vrate u Karu.

Vicisbek družina je rekla da kada Kraljica jednom bude čula moju priču, ona će nam priskočiti u pomoć. Dobro je bilo poznato kako su Englezi veliki zaštitnici slabih ljudi na svetu i da uvek održe svoju reč. Ukoliko, međutim, Njeno Visočanstvo odluči da njeni vojnici ne mogu da dođu da nas izbave, zato što su prezauzeti spasavanjem drugih ljudi, onda bi trebalo da razmotrimo mogućnost osnivanja kolonije u Engle-

skoj. Da bismo to učinili, moramo nešto da znamo o klimi, terenu, običajima tog naroda. Bilo je rečeno, na primer, da Englezi proždiru bebe u određeno vreme godine. Da li je to tačno? Imali su posebnu privrženost prema mesingu, ogledalima, pamučnom platnu. Ovo smo znali iz njihovih davnih susreta s našim rođacima, ljudima sa obale, kojima su Englezi, kada su prvi put stigli s mora, nudili drangulije u zamenu za ovce, med i kože.

Sada ćemo i mi isto tako da postupimo. Jer Holanđani i Francuzi i Englezi, kadgod naume da koloniziraju neku zemlju, prvo pošalju misionare i istraživače da pripreme teren, pa ćemo mi tako oformiti Društvo za unapređenje otkrivanja unutrašnjih delova Engleske. Kao agent ovoga Društva Dejvid Mungo Bui biće poslat da poseti Kraljicu Engleske, da je podseti na Obećanje koje je dao njen prethodnik, odnosno da potajno osmotri Englesku, imajući u vidu naseljavanje u budućnosti.

I dok je glavni cilj naše ekspedicije bio da se zatraži od engleskog monarha da pošalje svoje Crvene Šinjele nama u pomoć, postojao je i drugi cilj, a njega je izložio klan Si-Kau iz Murajsburga koji mi je dao uputstva da učinim sledeće: kakvi su izgledi za eventualno naseljavanje Engleske kao i mogućnosti komercijalne eksploatacije, ako do takvog naseljavanja dođe?

Utisak koji je stekao jedini od naših ljudi koji je posetio Englesku (izvesna na silu odvedena skitnica po imenu Kori) a koji se vratio da nam ispriča priču, bio je da je to divalj narod koji je stalno ratovao sa svojim susedima, a često se i međusobno svađao.

Prema tome, kakvu bi zaštitu mogle da pruže prijateljski domorodački šefovi trgovinskim poduhvatima? Da li su reke plovne? I da li su plemena duž reke Temze (za koju se kaže da im je sveta reka i da protiče kroz pećine koje čovek ne može da izmeri, sve dole do

mora na kome ne sija sunce) dovoljno inteligentna da shvate da bi to bilo obostrano korisno ako bi održavali prijateljske veze s žiteljima naroda San? Koje bi doprinose i takse nametnula domorodačka plemena za pravo prolaza kroz njihovu zemlju? Kakva je priroda prehrambenih proizvoda i kakve su mogućnosti zapošljavanja koje domoroci mogu da ponude u zamenu za korist od naseljavanja Bušmana među njima?

Deda Hari, starešina Harislot klana, izvadio je iz unutrašnje strane svog kaputa porodično blago kriglu za pivo na kojoj je bila slika mlade žene s krunom i naterao me da je izučavam kako bih prepoznao Njeno Visočanstvo ako se ikada budem našao u Kraljevskom prisustvu.

Pripremili smo se da glasamo o predlogu da me Društvo naimenuje za svog zvaničnog predstavnika kada je Uderling Basters iz mesne crkve, odeven u svoju togu, stigao da kaže da nam je vreme isteklo i da odmah moramo da ispraznimo prostorije. Mama Pienar je rekla kako je on možda došao da prebroji sijalice. Ali mi smo otišli, kako nam je i bilo naloženo, kako to uvek i činimo kad nam vreme istekne.

Napustili smo crkvenu salu i prešli do mesta za ispregu koje je postavila na stranu opština za magarce putnika, gde smo završili naš sastanak, stojeći između naših kola i životinja. Podizanjem ruku bilo je dogovoreno da će Društvo sakupiti sredstva za moj put, a trebalo je da krenem za Englesku što je pre moguće.

Stari Tata Lotering sada je primetio da je Papirno Obećanje Stare Kraljice bilo lepo i krasno, ali kako mi da znamo da to nisu laž i podvala? Reč belaca, po njegovom mišljenju, nije vredela ni koliko govno od ovce.

Društvo je rešilo da upita narednika De Vala iz policijske stanice u Muton Fauntejnu. Za njega se pričalo da je bio u Keptaunu, čak. Tako da je on bio svet-ski čovek.

Narednik De Val, čupajući sebi kosu kada je ugledao Papirno Obećanje velike Kraljice, rekao je, To je ono što je napravilo sve nevolje u našoj zemlji. To je papir koji je Bure lišio njihovih prava po rođenju. I to će opet učiniti! I vikao je na nas da se gubimo iz stanice pre nego što nas šutne u dupe da odletimo u Timbuktu.

Tada smo znali da je Papirno Obećanje bilo pravo. Prodali smo mojih dvanaest ovaca i osnovali fond. Naši ljudi su sakupljali pare prvi put u svom životu. Radnici koji popravljaju ograde i rade čitav dan po žestokoj vrućini, ojačavajući ograde zbog šakala koji farmerima krađu ovce; lovci koji postavljaju zamke za risove; družine onih koji strižu ovce i idu od farme do farme; svi su priložili u naš fond, sigurni u svojim srcima da nije bilo prekasno tražiti jedan noviji svet.

Veoma svestan časti koja mi je ukazana, Društvu sam dao ovo obećanje: Opisacu one u Engleskoj onakvim kakvi jesu, onako kako sam ih video i kako sam ih procenio, bez ikakvih predrasuda... Putovanje će možda biti dugo, zemlja divlja, sve može da bude divlje i brutalno, grubo i bezosećajno, lišeno onog svetog instinkta koji je priroda ugradila u čovekovo srce. Ali ja, Dejvid Mungo Bui, reći ću ono što sam video i čuo ma koliko to bilo mračno među Englezima.

Za putovanje bio sam opremljen na sledeći način: veliki šešir čiji je obod bio širok koliko i nojevo pero, udešen od najbolje jelenske kože; njegova lobanjska prostranost bila je veoma izdašna, merila je skoro istu zapreminu kao i nojevo jaje, s tri lukavo postasvljena džepa s unutrašnje strane, koja je prišla Hipo-devojka Lotering, predivom od vlakana lišća zelenog konopovog žbuna, dovoljno jakog da uhvati u zamku i najpomamniju biserku.

U prvi od ova tri džepa bile su stavljene dve dobre čvrste beležnice, šest zelenih olovaka marke Venus, dobro zašiljenih i jedan nožić.

U drugom od ovih džepova bila je sakrivena zastava našeg naroda, koja, sve dok je nije nacrtao Pljosnatonosi Du Toit kako bi je pokazao engleskoj Kraljici, nije ni postojala. Bio je toliko star, ovaj Pljosnatonosi, da se nekako nejasno sećao kako su te stvari nekada radili naši ljudi. Na finom parčetu platna, koje je dobio od trgovca mešovitim robom u Midlpostu, Pljosnatonosi je naslikao našu majku, veliku lunu. Visoko u desnom uglu, kako plovi zlatna i debela, kako i priliči našoj majci. Iz levog gornjeg ugla poleće lastavica. Ta lastavica je jedna od stvari koju donosi kiša, baš kao i nas; i tako, baš kao što i lastavica odlazi, tako smo i mi nestali iz krajeva koji su nekada bili naši. A ispod medene-lune, naše majke, u prednjem delu vidimo dva tima ljudi kako drže konopac za prevlačenje. Onaj tim dole sačinjavaju belci, jer upravo su odozdo, iz mora, k nama došli prvi posetioци, oni koje smo mi smatrali za Morske Bušmane. Iznad se nalazi tim Crvenih ljudi. Takmičenje na koje se ovo odnosi odigralo se u vreme ranog sveta, kada su životinje još uvek bili ljudi. Kada su ljudi iz Evrope stigli u našu zemlju, oni su nam rekli, hajde da prevlačimo konopac kako bismo odlučili čije su krave i ovce i koze. I tako smo vukli konopac sve dok nije pukao, pri čemu je veći deo ostao Bušmanima. I beli čovek je rekao: eto ti, dobili ste veći deo konopca, uzmite ga i upotrebite da ulovite divljač: duikeri i antilope i gazele su vaši. A mi ćemo zadržati stoku i ovce. Vi možete zadržati tsama dinje i možete da se oblačite u kože divljih životinja. Ali mi ćemo nositi odela i spavati pod krovovima kad pada kiša.

A posmatrajući ovo nadmetanje, u desnom donjem uglu, s rukom preko očiju, nalazi se bogomoljka, veliki Kagen lično, koji plače za svojim izgubljenim Crvenim narodom.

Ovim stegom trebalo je da mašem u svečanim prilikama, po mogućstvu kada Vladarka i ja budemo formalno izmenjivali poklone.

U treći džep mog velikog šešira bilo je stavljeno pet hiljada randa u starim novčanicama, što je bila ogromna suma koju je naš narod sakupio za moju ekspediciju. Ovim novcem trebalo je da platim vodiče i nosače i hranu, kao i sve eventualne takse koje se nameću putniku u Engleskoj.

Očekivalo se da u toj zemlji Engleza neću provesti više od dva meseca, pošto je to kraljevstvo bilo relativno majušno i čovek može da ga prepešači za to vreme. Sav novac koji bude ostao na kraju mog safarija, naravno, treba vratiti Društvu. Trebalo je da opremim jedan karavan i da nastojim da pristojno izgledam. Jer samo veličanstvenim nastupom ja ću moći da uverim moje buduće domaćine da moja misija zaslužuje najvišu pažnju.

U mom prtljagu nosio sam poklone namenjene Kraljici Crvenih Šinjela, pošto je ona bila dete-rodak Stare tete s dijamantima u kosi : mali buš klavir; violinu s jednom žicom; dve ljuste od nojevog jajeta, ukrašene filigranskim rezbarenjem; par najfinijih kraljevskih drvaca za paljenje vatre, isečenih od najstarijih brendibuševa u Kalahariju, za koje se govorilo da su upravo oni grmovi iz kojih je, u Prvo Vreme, Bog na visinama stvorio Svetu Vatru od koje sve vatre potiču; takođe i jedan prut za kopanje kojim ona može da traži lukovice, korenje, dinje i razne larve na njenom velikom imanju, kad joj se ćefne; ogrlicu od perli od ljuste nojevog jajeta, pri čemu je svaku perlu oglodao visoki stručnjak; luk od drveta *gharre*, nategnut tetivom od elandove kože; komplet od dvanaest strela, šest s kremenim vrhom, na stari način, a šest s gvozdenim; izvesna količina izabranih otrova (prva je bila stavljena u staru bočicu za mastilo, tečnost providna

kao voda, obojena plavom bojom, koju smo iscedili kap po kap iz čeljusti žute kobre uz malo otrova lepe crne škorpije; drugi, još moćniji, bila je kutija od šibica u kojoj se nalazila rozikasta smeša, iscedena iz trbuha otrovne lukovice; i, najefikasniji od svih, broj tri, plod crva koji se kriju ispod drveta *marula*; gnezdo smrtonosnih čaura, stavljeno radi čuvanja u škrinjicu napravljenu od gemsbakovih rogova, zašuškanu travom). I na kraju, paket zvezdanih kamenčića vodnjikavih kamenčića vrlo značajnih za belce, sakupljenih na morskoj obali i u pusinjskom pesku, gde leže razbacani kao šljunak. Poklon od !Kunga, koji me je uveravao da ako ikada poželim da zavedem Aboridžine, samo treba da ih pokažem; da su oni efikasniji od udice, divniji od pamučne tkanine, a za njima se više žudi nego za samim životom.

A moj mi je narod rekao, pređi okean, Davide Mungo Bui. Pokaži Carici Crvenovratih, vođi vojnika u crvenim šinjelima, Velikoj Slonici, detetu Stare tete s dijamantima u kosi, ovo Veliko Obećanje. Kaži joj da njen narod plače... Reci joj da nas napadaju i da nas rasturaju. Kaži joj da je sećamo; pitaj je da li se i ona seća nas?

Sada se postavilo pitanje: ko će me prebaciti u Keptaun? Pritimen Lotering, njegova žena Niksi⁷ i njihovo troje dece posedovali su najmlađe magarce, a njihova kola imala su nove točkove. A smatrali su ih veoma pouzdanim tako da je njima data ta privilegija. Istog dana krenuli smo ka aerodromu, i Engleskoj.

Bilo je to polagano putovanje. Pritimen se zaustavljao na farmama Gud Lak i Alles Verloren⁸ gde je imao ugovore za striganje ovaca: poslednje striganje pratila je uobičajena zabava gde je konzerva za peto-

⁷ Na afrikansu: bukvalno, Malo ništa

⁸ Sve je izgubljeno

ricu kružila oko vatre. Te zabave su trajale duže od striganja i ja sam počeo da očajavam da li ću uopšte stići na naše odredište. Kada smo napokon ugledali Tejbl Mauntin, na putu smo bili već mesec dana.

Keptaun je bio užurbaniji od mravinjaka termita. Svi su nekud dolazili i odlazili, uvek u automobilu, danju i noću; posebni putevi obezbeđivali su da se svi vozači kreću pravom linijom, a da se pri tome ne sudaraju. Kuda su oni to išli ili odakle su dolazili, niko nije znao niti je mario. Ali oni su svakako bili veoma živahni kada bi se približili našim kolima u koja su bili upregnuti magarci, svirali glasno svojim trubama i mahali, za šta je Priti Lotering rekao da je bio znak da smo im bili simpatični.

Dobio sam svoj pasoš bez ikakvih poteškoća pošto sam objasnio službeniku da sam ja tek treća osoba od našeg naroda koja putuje u Englesku. Za ranije putnike, Korija i Malog dečaka Rujtera, pošto su bili ukradeni, nije se moglo reći da su svojevolejno obavili to putovanje.

Ovaj ljubazni službenik izrazio je svoje žaljenje da je nas tako malo napustilo zemlju, rekavši da, kada bi se on pitao, trebalo bi napraviti posebne fondove kako bi se obezbedilo da još više ljudi moje vrste ode u Englesku.

Zatim smo krenuli da kupimo svoju kartu za aeroplan. Na moj užas, to je odnelo dobar deo mog novca koji je tako mukotrpno sakupilo Društvo. Kada sam pokazao Pritimenu kukavan iznos koji je preostao, nešto više od jedne hiljade randa, posavetovao me je da više ne razmišljam o tome, iznoseći nam sledeće kao svoje razloge. Moja ekspedicija će svakako biti kratka, jer za iskusne putnike kakvi smo mi, kretanje kroz neku zemlju, o kojoj je pouzdano bio obavešten jeste dečija igra budući da ona nije mnogo veća od nekoliko spojenih farmi sa ovcama, da je novčani iznos koji je

preostao predstavljao godišnju platu njegovog ujaka, radnika na farmi, koga smatraju dobro stojećim, jer je spavao u svom krevetu i koga su naveliko smatrali naj-srećnijim čovekom u Ejbrahams Grejvu: konačno, nosio sam tako dobar izbor poklona za trampu i razmenu s Englezima da je sumnjao da će mi uopšte biti potreban novac, i kako bi on bio iznenađen ako se ja ne bih vratio kući s netaknutim većim delom mojih sredstava. Pošto je to tako, zamolio je, a ja nisam odbio, za malu pozajmicu s kojom bi kupio jednu dobru konzervu za petoricu, pa smo se osvežili pre nego što smo nastavili ka aerodromu, a onda se dali na opremanje moje ekspedicije.

Kupili smo smeđi kofer od kartona da smestimo poklone sakupljene za Vladarku. Ozbiljno smo raspravljali kakva bi odeća bila prikladna i na kraju smo odabrali sivo odelo, jer je bilo poznato da je ta zemlja neprekidno siva i vlažna. Pritimen je to ovako objasnio: kiša je zaljubljena u Englesku na sličan način na koji je nekada bila zaljubljena u izvore koji su spasavali živote u suvoj pustinji u vremenima kada je San narod vladao Bušmanlendom. Moje odelo, budući da je bilo boje neba, predstavljalo je kompliment nebesima, dajući kiši stvari koje su pripadale kiši.

Na desnom rukavu ovog veličanstvenog odela bilo je ispisano ime proizvođača, zlatnim slovima na zelenoj podlozi: KICOŠ. To mi se učinilo pomalo razmetljivim i hteo sam da ga uklonim, ali Pritimen Lotering je rekao da bi to pokazalo Englezima da ja dolazim iz naroda koji je dovoljno bogat da opremi putnika u najčistiji poliester. Nošenje tog imena na rukavu imalo je i drugih korisnih primena. Nisam posedovao sat, ali sam mogao da zagledam etiketu na mom zglobu, s vremena na vreme, tako privlačeći pažnju na kvalitet odeće. Toplija odeća, uveravao me je Pritimen, predstavljala bi čisto traćenje mojih ograničenih sredstava,

jer će me Kraljica Engleske svakako darivati vunenom odećom od njenih ovaca, za koje se pričalo da ih je više nego oblaka na nebu.

Kupio sam, isto tako, par crnih gumenih čizama jer se za njihovu zemlju kaže da je jedno dugačko blatnjavo polje, s izuzetkom nekoliko dana u toku sušnog perioda, a kuća Vladarke raspolaže tepisima od zida do zida. I bezbroj unutrašnjih klozeta. Njen krov je visok kao i holandska reformistička crkva u Luterburgu.

Trebalo je da imam veći kofer. Bilo je taman dovoljno mesta za moje poklone za Njeno Visočanstvo. Dobar izbor drangulija za obično domorodačko stanovništvo, koji sam nameravao da trampim nekoliko dobrih glinenih lula, kilogram bakarne žice i nekoliko denjaka prilično lepog pamučnog platna moralo je da ostane pod nadzorom porodice Lotering, koja se zaklela da će biti vraćene u Ramsgolamovu prodavnicu opšte robe u Lokstonu, gde su bile i kupljene, a iznos vraćen Društvu. Moram reći da sam donekle sumnjao u to da će roba biti vraćena, ali Pritimen se zaklinjao da će mu žena roditi zmijske ako ne bude ispunio svoje obećanje.

Moje strepnje bile su nesrećno potkrepljene kada su, pošto je došao trenutak da se plati za moje skromne nabavke, moji pratioci iznenada nestali. Ako postoji neka greška kod našeg naroda, onda je to izvesna ljubav prema prevaranstvu; podlo lukavstvo žute kobre koja svlači svoju kožu na livadi onaj koji je pronađe, misleći da je za zlatni pojas, ubode se čim ga dotakne. Najzad sam našao porodicu Lotering u baru na aerodromu kako srkuće slatko belo vino, kupljeno, tužan sam da to zabeležim, balom pamučnog platna. Pa ipak, ljubaznost je iziskivala da pošaljem bocu u krug još nekoliko puta, pošto su, kako je na to ukazao Pritimen, plaćući obilato, postojale velike mogućnosti da me oni više nikada ne vide, jer mogu da me pojedu engleski

vukovi ili se mogu utopiti u nekoj baruštini. Kako je postojala mogućnost da on bude poslednji od naših ljudi koji me vidi živog, nekakva uteha bila je na svom mestu. Moja dužnost je bila da obezbedim bar još jedan litar utehe, jer ja svakako nisam želeo da omrznem sebe što sam ih ostavio da se sami suoče s mojom smrću.

Tako sam otišao po još osveženja.

To se završilo tako što su me odneli u avion u poslednjem trenutku, i moj poslednji pogled na moje saputnike, koji mi je još uvek pred očima, bio je kako se Loteringovi bezuspešno bacaju na rampu u nastojanju da me doprate do vrata aviona; plakali su i mahali, sve dok ih policija nije oterala, kao nevaljalu decu. Ne sumnjam da su se vratili u aerodromski bar kako bi se okrepili za dug put natrag u Karu.

Ne sećam se ničega od mog puta sem da su mi dali nekoliko tanjira s hranom, smeštenih u nekakvu plastičnu kutiju, zajedno sa zbirkom korisnih plastičnih alatki, koje sam stavio ispod svog sedišta. I tako sam stigao u London, u Englesku, u mračne sate ranog jutra, gledajući u etiketu na rukavu mog novog sivog odela, noseći fini novi kofer i drhteći pomalo, jer bilo je proleće.

Drugo poglavlje

Priređena mu je prava kraljevska dobrodošlica u Engleskoj; smešten je na zadovoljstvo Njenog Veličanstva;⁹ shvata zbog čega su engleske umne sposobnosti najbolje na svetu; nezahvalnost Uvrnuti

Aerodrom Engleza veoma je velik: bar duplo veći od sletne staze izvan Luterburga. Izgledaće kao da kažem nešto uvrnuto ako napišem da još od poslednje sezone lova, kada su se farmeri s one strane Kejpa spustili u Karu radi lova na gazele, spuštajući se kao jata egipatskih gusaka na šljunčanu stazu pored gradskog strelišta u Luterburgu, nisam video toliko aviona.

Za veliko čudo, naš avion nije nisko leteo iznad polja, kao što je to uobičajeno, već se spustio direktno. To me je zbunjivalo sve dok nisam došao do sledećeg zaključka. Mašina ne mora prvo da se obruši na polje, kao što je to običaj u mojoj zemlji, jer nema magaraca, koji pasu na pisti za sletanje, koji se moraju rasterati pre no što avion može da sleti.

---

⁹ Zadovoljstvo Njenog Veličanstva sem što ima to osnovno značenje, na engleskom takođe znači i odluku sudije da u ime Njenog Veličanstva pošalje nekoga u zatvor. Ova igra značenja provlači se kroz celu knjigu. (Prim. Prev.)

U toku našeg spuštanja primetio sam nešto što mi je ličilo na grupe kamenja razbacanog preko zelenog pejzaža. Ležeći upravo odmah ispod putanje aviona, iz vazduha su izgledale kao stene raspukle na suncu koje su načičkane po padinama niskih brda Karua. Kako smo se sve niže spuštali, video sam da su one bile, u stvari, hiljade i hiljade ljudskih prebivališta, slepljenih jedno uz drugo više nego okca u saću. A što ljudi da žive direktno ispod motora koji urlaju? U jednom trenutku sinuo mi je odgovor. Englezi su možda rezervisali svoje najbolje pašnjake za životinje. Dokaz da je to tako mogao se videti dole ispod mene. Više su voleli da puste da njihovi ljudi podnose to arlaukanje, ubitačnu huku velikih aviona, nego da takve patnje nanose domaćim ljubimcima ili stoci.

Da li je ikada postojao takav narod! I dok je mašina plivala sve bliže ka zemlji, rekoh sebi kako će Dejvid Mungo Bui radije biti pas Englezu nego najbolji prijatelj nekom Buru!

Gusto načičkano bilo je nebo drugim avionima kao što je i biberovo drvo vrapcima; lepršali su ka zemlji kao perje. Izašavši kroz vrata aviona, odveli su nas dugim tunelom u jednu staju isto toliko veliku, bar, kao gradska većnica u Kompromajzu. Unutar staje nalazilo se više pregrada gde su putnici čekali, baš kao što i stada ovaca čeka pre striganja. Nesiguran kojoj grupi da se pridružim, oklevao sam sve dok me jedan čovek, mašući rukama kao mala vetrenjača, onako kako to rade pastiri kada teraju zalutale ovce, nije usmerio u najduži red.

I na način kako farmer vodi životinje ka koritu za potapanje, tako su se i redovi kretali napred dok su ih pastirski službenici nadgledali prolazeći duž redova, njuškajući i vičući na one koji se movaju, održavajući

strogi red. Prošlo je dosta vremena pre nego što se cilj našeg dužeg reda pojavio na vidiku: još više službenika, za stolovima koji su bili viši od predikaonice, sedelo je i procenjivaslo svakog posetioca.

Mi, strpljivi koji smo ponizno molili iz onog dužeg reda, uglavnom smo bili Deca Sunca, stanovnici Starog Sveta, sumračne ili zagasitožute boje ili boje kojom nas je otac na nebu omedosao. Međutim, posetioci iz Novog Sveta, onih zemalja u kojima je sunce jedva pokazivalo svoje lice, bili su usmeravani u kraći red. Shvatio sam da su ovi ljudi bili krvno i plemenski vezani s domorodačkim stanovništvom i, kao takvi, očekivani, a i ukazivana im je specijalna pažnja, kako to srodstvo nalaže. Nisam nalazio ništa iznenađujuće u ovom aranžmanu, jer takva tradicija odavno postoji u mojoj zemlji, gde su burski vladari još davno doneli propis da njihove porodice treba da dobiju najbolju divljač, zemlju i mleko. Takav jedan neočekivano poznat prizor naterao me je da malo tugujem za mojom majdžbinom.

Kako to već biva na zabavama prilikom lova divljih zveri ili lova ptica, čovek naiđe na neverovatne prijatelje. Upoznao sam nekoga koga je uzbuđenje potpuno obuzelo. Bio je mali i okrugao čovek, upravo ispred mene u redu oblika veoma sličnog jajetu, koji je plakao tiho ali izdašno, suze su mu se prolivale po podu tako obilno da oni koji su nailazili iza nas u redu često bi se okliznuli u tim baricama koje su se širile, sve dok mu na kraju jedan od pastira nije prišao i posavetovao ga da strpa čarapu u usta. Tako sam ja saznao njegovo ime; jer pastir ga je oslovio kao *Uvrnuti*

I dok smo se približavali mestu ispitivanja *Uvrnutog* počeo je da se tresu, a suze su postale obilnije. Sedeći za visokim stolom, baš kao što je i blagajnik u prodavnici robe za široku potrošnju u Džekals Dan-su bio ustoličen na visokoj stolici, čuvar ostrva prouča-

vao je svakog podnosioca molbe sa strašnom ozbiljnošću, prebirajući po papirima poput babuna čisti krzno svoga druga, hvatajući krpelja ovde, a gnjidu tamo. I prinoseći ih svetlosti pre nego što ih proguta.

Naš pastir sada je odmahivao glavom i rekao *Uvrnutom* da će morati da napusti red ukoliko ne strpa čarapu u usta. Moj saputnik koji je izgledao kao sušta slika dobro ukrašenog nojevog jajeta ili debelog skakavca na nogama, shvatio je ozbiljno reči našeg čuvara, jer on je odmah seo na pod i skinuo jednu od svojih čarapa, jadničak, s rupama i iznošenu, i strpao je sebi u usta. A onda je skinuo drugu i s njom počeo da briše suze.

Taj pastir ili čobanin ili čuvar koji je izazvao ovakvo ponašanje ponovo je odmahnuo glavom i ispustio vetar iz usta istim zvukom koji možete čuti kada se trbuh *kudua* probije lovačkim nožem. A onda se vratio neprestanom patroliranju duž reda, mrmljajući i pričajući za sebe i odajući sve znake stalnog nezadovoljstva. (Vetar, to sam kasnije otkrio, predstavlja opsesiju među ovim ljudima. Njegovo zadržavanje i izbacivanje, kroz jedan ili više otvora, uzdignuto je među Englezima do umetnosti. I ne samo prilikom njihovih ličnih, privatnih inspiracija već, kako ću to kasnije uvideti, isto tako i u njihovoj politici kretanje vazduha je jako važno, naročito u vetrovima promena koji duvaju po njihovom ostrvskom kraljevstvu koji ih rashlađuje, i onespokojavaju, jer oni veruju da vetrovi koji dolaze s drugih strana, iz šireg sveta, iz zemalja Istoka, zemalja Sunca i s evropskog kopna, označavaju kraj svega onoga što je veliko. I tako Englezi polažu ogroman značaj puštanju vetrova toplom vazduhu, kako ga nazivaju

koji se koristi kao privatno osveženje, ali isto tako i kao metod političke analize za ustanovljavanje onoga što s njima nije u redu.

U onim pregradama, oba reda, dugačak i kratak, kretali su se svojim ritmom ka čuvaru za visokim stolom. Gledajući tog rumenog sudiju setio sam se kako mi je, kad sam bio dete, onaj Englez koji me spasao iz požara i naučio da čitam, pokazivao i slike jednog anđela kako nosi vatreno koplje, koji je bio poslat da čuva kapije Raja pošto su naši prvi roditelji bili isterani iz Božijeg vrta, srećnih ushićenja. Taj anđeoski stražar nije bio ni izbliza tako zastrašujućeg izgleda kao čuvar kapija našeg Engleskog Raja, sedeći za svojim visokim stolom u sportskom sakou od sive vune, boje nojeve žuči i s kravatom koja je bila roze kao jezik duikera.

Pored mene, moj okrugli prijatelj je plakao i brisao suze. U nadi da ću ga utešiti, ponudio sam mu malo osveženje iz moje male zalihe hrane u plastičnoj kutiji koju su mi dali u avionu. Podelili smo jednu jabuku, *Uvrnuti* i ja, mada sam imao poteškoća ubeđujući ga da izvadi čarapu iz usta.

Kako mu je bilo drago da pojede nešto, jer mu je bila pripala muka od straha od kada je napustio svoju otadžbinu, koja leži iza horizonta okeana. Vodio je poreklo od nekog naroda, uveravao me je (mada sam morao da se borim da suzdržim svoju nevericu da tako nešto čudno uopšte postoji na svetu), koji ne jede meso i čiji bogovi zasenjuju zvezde na nebu. Njegovo lice, mada isto tako bogato obojeno kao i moje, nije uopšte pokazivalo crte mudrosti kakve se nalaze među našim ljudima. Sveukupno je izgledao kao neko visoko dete. Osetio sam da je prostodušan, izgubljen u svetu, i u srcu sam se zahvaljivao što se spustio u zemlju slobodnih, koja s radošću privija na svoje grudi one izgubljene i zbunjene i štiti ih kao što to čini majka lavica sa svojim mladuncima.

Za sve vreme obeda moj saputnik je plakao. Ali i kad bi naši pastiri i primetili njegovu tugu kojoj nije bilo kraja, oni nisu stavljali nikakve primedbe. Kako sam

ja to kasnije shvatio, ovo je bila jedna od najprepređenijih lovačkih šema međ domorocima Albiona; kada se suoče s nekim trenutnim ili događajem koji tek predstoji a koji smatraju neprijatnim, oni podignu noseve kako bi ostavili sjajan utisak kako oni o tome ništa ne znaju. Tako je uverljivo to namešteno neznanje da se ono retko kad može razlikovati od pravog. Primetio sam nešto slično u ponašanju crnih divljih svinja kada se susretnu s grabljivom hijenom. Svinja se pravi kao da ništa ne zna čak i dok je proždiru. Tako ona održava svoj osećaj nadmoći za vreme svog uništenja. Hijena može da ubije svinju, ali žrtva se nikada neće uniziti da to primeti.

Napokon, moj lunarni prijatelj i ja stajali smo ispred visokog stola anđela koji je beležio. *Uvrnuti*, zaboravljajući da se nalazi u zemlji gde ništa od toga nije bilo potrebno, a možda i zamišljajući da se nalazi u svojoj domovini, suočen s jednim službenikom koji je u svojim rukama držao snagu života i smrti, bacio se na kolena i počeo da ljubi ruku čuvaru. Taj mladić jako pocrvene na to; oni pastiri koji su se šetali kroz torove smešili su se kada su videli taj izraz obožavanja i veselo dobacivali, pitajući nije li možda moj jadni mesečev prijatelj pobrkao čuvara Engleske s kraljem zemlje Bongo-Bongo? (Kako sam to kasnije shvatio, oni su bili oduševljeni tom dalekom zemljom, o kojoj su često govorili tonovima zapanjenosti i užasavanja. Smatram da još od vremena kada je Dejvid Livingston putovao kroz zemlju Bonga, zapadno od Zambezija, ime Bonga kao da se urezalo u englesko narodno pamćenje u svom pojednostavljenom ili iskvarenom obliku Bongo-Bongo.)

Strpljivo smo stajali pred tim službenikom. Bio je to moj prvi Englez i bio sam rešen da ga pažljivo proučim. Jedan mlad uzorak, koža mu je bila najblede ružičaste boje, kakvu možete da vidite na krajičku sun-

ca pre zalaska za Snežne planine. Površina njegovog lica bila je rupičasta i pomalo čibuljičava. Kasnije sam otkrio da njegov ten predstavlja nešto za šta se mnogi od njih upinju da steknu još od vremena kada su bebe, često se posvećujući naročitoj dijete koja se sastoji od masnoće, šećera i prženih krompira, što je, mada mi možda smatramo odvratnim, jako popularno. Jasno je da je on sigurno mnogo obećavao dok je pohađao škole kada je postavljen na taj položaj vlasti tako mlad. Čovek je samo trebalo da vidi kako je stručno izvukao ruke od očajničkih usana mog užasnog saputnika. Očigledno je to bio običaj među njima da oni koje zapošljava kruna treba da pokažu znatnu snagu u sasvim malo ili, još bolje, bez apsolutno ikakvog iskustva. Ovo nesumnjivo uliva skromnost i podseća ih na dug prema njihovom Vladaru. Lice mu je bilo meko i izduženo, a njegov dobar deo kao da je skliznuo ispod brade, gde je, mogli biste reći, čekalo na dalji razvoj. Imao je, probodene kroz svoju nozdrvu, tri male zlatne alke, što sam ja shvatio da predstavlja znak da se nalazi u službi kralja.

Kada sam mu pokazao moje Papirno Obećanje s velikim kraljevskim pečatom, i pročitao mu neke njegove delove, njemu se oči proširiše, a izraz blagog bola pređe mu preko lica. Počešao se po kosi kako to čini dete kada traži vaške. A kada je progovorio, glas mu je bio piskav i drhtav, kao krik *kiewieta*.

Složio se da je moje obećanje zbilja potpisala Kraljica Carica i poslala svom voljenom narodu San iz Karua. Ta stara Slonica dala je mnogo takvih obećanja. To je predstavljalo kraljevski običaj. A njena deca, kraljevi i kraljice opet su davali slična obećanja mnogim narodima po kolonijama, dominionima i protektoratima koje sunce nikada nije obasjalo. Ali to je bilo po dalekim zemljama u stara vremena. Jer, kao prava majka planina, Kraljica Carica okupila je pola sveta sebi pod

noge i posmatrala preko okeana. Ali ona nikada nije imala nameru da njena daleka deca dođu da je posete jednoga dana. U drevnoj engleskoj kraljevskoj tradiciji, čovek može da posećuje druge, ali ti drugi ne posećuju njega.

Ali ako se ljudi koji ne poznaju pravila najednom pojave na nečijim vratima, tvrdeći da su rođaci, onda postaje neophodno da se napravi razlika između koze i roga, onih koji govore istinu i onih koji lažu, prijatelja i prevaranata. Jesam li ga shvatio? Kada bi čovek dopustio svakom Tomu, Diku i Hariju da uđe u zemlju, a kojima bi čovek mogao da pripreti prutom, onda bi ovdašnji domoroci, od kojih zavisi pomoć ljudima moje vrste, i sami osećali da su u velikim problemima. Čak uništeni. I, umesto da nam požele dobrodošlicu, oni bi nas mrzeli i odbacivali i ranjavali. A mi to ne želimo, zar ne?

Shvatio sam šta je hteo da kaže. Kako bi drugačije izgledala istorija našeg naroda da smo isto to učinili. Nekada smo lovili i lutali kroz čitav Bušmanlend gde su kiše volele zemlju, a divljač u velikom broju dolazila na livadu. A onda su došli posetioци, crni i Buri i Englezi; a tamo gde smo lovili gazele, oni su sada lovili nas. Posle Bura došli su Crveni Šinjeli Stare tete s dijamantima u kosi od kojih su se mnogi zvali Tom, Dik i Hari a oni su lovili gazele i Bure. I nas. Ali su danas Bušmani, kao divljač što beži, isčezli skoro potpuno. Da smo samo isto tako mudro postupili!

Sada se od *Uvrnutog* i mene tražilo da pokažemo pasoše. Moj jajoliki prijatelj ponovo počeo da plače. Kako bih smirio tog jadnog čoveka, rekao sam čuvaru da smo došli u miru. On je to pozdravio. Činilo se da tako i misli, jer čim je pogledao naša dokumenta on nas je svečano predao u ruke jedne zvanične grupe za doček koja je nosila naročite crne kape, u obliku vimena

antilope, što je značilo, rekao je moj prvi Englez, da su oni bili oficiri Krune posvećeni očuvanju Kraljičinog mira. Srce mi je zaigralo. Došli smo u miru i bili smo primljeni u miru. Kakav bi bolji dokaz mogao postojati od tog, da je Njeno Veličanstvo predvidelo naš dolazak? Ta srećna pomisao još jednom se potvrdila kada nam je moj prvi Englez rekao da ćemo biti namireni u poseban smeštaj u isčekivanju zadovoljstva Njenog Veličanstva.

Uvrnuti nije shvatio tu dobru vest. Da li je njegova svest bila ograničena varvarizmom njegovog vaspitanja? Ili je on, možda, bio tako strašno naplašen kada je ugledao grupu za doček s njihovim finim šesirima s bradavicama da je on potpuno propustio da shvati čast koja nam je bila ukazana. Ja samo mogu da kažem da mu je kosa stajala na glavi kao četka za pranje boca. Srušio se na zemlju i počeo da se bacaka i vrišti. Tek onda je naša grupa za doček bila prinuđena da preduzme mere kako bi zaštitila tu jednu zavedenu dušu da se ne povredi i kako bi ga sprečila da ne nasrne na druge moliocе u redu iza njega, od kojih su neki vidljivo bili uznemireni ovim njegovim detinjastim nastupom besa da su počeli sami da zapomažu, ispuštajući jecaje i kukajući sve dok ta velika štala za prihvatanje nije bila poplavljena, a vazduh ispunjen jadikovanjem.

Umiranje *Uvrnutog* od strane čuvara mira bilo je brzo i nežno. Kožni kaiš bio mu je pritegnut oko struka, par čeličnih narukvica oko njegovih ručnih zglobova. Slep za činjenicu da oni ništa drugo nisu smerali do da budu ljubazni, dovikivao je velikoj Kraljici da ga spase, ne shvatajući da su njeni izvršiocі već nastojali da to i učine. To je još više ražalostilo one koji su to čuli, pa tako komitet za doček nije imao izbora sem da mu zatvori usta tako što su mu dali, da žvaće, kožni uložak veličine i boje jezika neke mazge pa su, na sreću, njegovi krici utihnuli. I, u tom primirenom stanju,

nas su odvezli u jednim prostranim kolima do mesta Zadovoljstva Njenog Veličanstva.

Bilo nas je, u uslužnim kolima koja su nas odvodila do Kraljevske gostinske kuće, sveukupno dvanaestoro: pored nas tu su bili i jedna porodica od petoro Bengalaca, dvojica postarijih Avganistanaca, tri mlade žene iz Istre koje su pobile pred plemenskim ratovima u toj zemlji. Svoju veliku sreću prilikom našeg pravog kraljevskog dočeka nisu mogli da shvate, jadnici, jer su im lica bila bela kao laticice činkernišija, a zubi glasno cvokotali. Moj prijatelj, sa zavojima na glavi na mestu gde ju je zveknuo o zid na aerodromu, opet je plakao, a suze su mu samo tekle niz jajasto lice. Na sreću, niko nije mogao da ga čuje, niti su moji saputnici u vozilu uopšte mogli da budu još više uznemireni.

Velikodušne pripreme za naš komfor u Apartmanima Njenog Veličanstva svuda su se primećivale. *Uvrnuti* i ja bili smo zajedno stavljeni u jednu sobu, a naši domaćini, jako dobro raspoloženi, uklonili su njegove kaiševe za sputavanje dajući do znanja uz mnogo namigivanja i klimanja glavom da nisu imali nameru da mu nešto naude. Jedan divan portret Njenog Veličanstva krasio je zid naše sobe, a bilo je veoma ponizno znati da je ona bdela nad nama i da će nas ona van svake sumnje pozvati k sebi u Dvor kad bude raspoložena za to. Bili su mi dati, samo za moju upotrebu, jedan sto i stolica koji će, bio sam zapanjen kad sam shvatio, biti ostavljeni u mojoj sobi preko noći, iako su se oni možda plašili da bih mogao da popustim pred svojom navikom i da iscepkam nameštaj kako bih potpalio vatru za kuvanje.

Tri puta dnevno otpratili bi nas do jedne prostori-je gde bi nam dali metalni poslužavnik, skupljen kao kornjačin oklop u seriju kratera, i u ta metalna ulegnu-

ća bila je smešten veoma uznemirujući izbor materijala koju naši domaćini smatraju veoma poželjnim.

Ali kada sam pogledao u svoj poslužavnik, ono što sam video bio je brežuljak vlažnog, sivog lišća, pored barice poluukrućenog poridža, ispod jednog brda suve kože. Hrana, reče moj čuvar, srećnici jedni! A ja sam shvatio da je to lišće bilo zelje a taj poridž krompir pire, a brdo suve kože nekada je bio deo neke svinje.

Neko vreme sam verovao da je ovaj obrok sadržao nešto što je još manje po mom ukusu, jer naš narod pridaje veliku važnost magarcima, a naši čuvari su nas stalno ohrabivali da poklonjenom konju ne gledamo u zube. Ali mi je laknulo kada sam shvatio da je to bila jedna od njihovih poslovice, a ne aluzija na konjski element u našoj ishrani.

Shvatio sam, međutim, da nisam mogao da jedem tu hranu bez obzira što je bila besplatna. Ni moj jajasti prijatelj nije bolje prošao, rekavši da više voli da umre od gladi nego da ga vrata kući. Saosećao sam sa njim, ali nisam imao nameru da umrem od gladi baš kada sam očekivao kraljevski poziv.

Na sreću, otkrio sam, za vreme naših svakodnevnih šetnji po privatnom, zidom opasanom dvorištu stana Njenog Veličanstva, baštu dobro snabdevenu lukovicama, pa čak i korisnom zalihom mravljih jaja, ali podnošljivih ako se jedu sveža, pri čemu je engleska varijanta bila malo slanija od nama dragog Bušmanovog pirinča.

Naši služitelji bili su zgranuti, ali strpljivi. Ako gosti Njenog Veličanstva više vole da obeduju mrave, ili da umru od gladi, onda je to njihova privilegija. Ovo sam ja shvatio kao fin primer njihove trpeljivosti, njihove želje da žive i puste druge da žive.

Takođe sam dobio i jedan mali, pokretan klozet. Naš domaćin je bio ponosan na svoj smeštaj i uređaje. Da li je ikada postojalo takvo mesto, tamo odakle sam došao, gde je svakome dat lični WC i beskrajne količi-

ne papira? Morao sam da se složim. Da je sličan smeštaj bio ponuđen u Karuu, svaka policijska stanica između Zvinglija i Pampkinvila, od Erosa do Džekels Dansa bila bi prepuna ljudi Ešbuša koji se tuku da bi ušli unutra. Zatim, isto tako, u našoj zemlji, zalihe tekuće vode tako se ljubomorno čuvaju da su naši ljudi srećni ako im farmer ponudi crevo za vodu jednom na dvadeset milja. U Engleskoj možete da vučete vodu u klozetu do mile volje. Zamišljao sam da to ima nekakve veze s kišom, koja, pouzdano smo obavješteni, pada svakoga dana. Oni proučavaju vreme čak mnogo brižljivije nego mi. Ono za njih poseduje sveti značaj. Ako bi kiša padala duže od nedelju, dana, naši bi poslužitelji izjavili da je došlo do poplave i plašili bi se za svoje kolibe. Ako kiša ne bi pala dve nedelje oni bi izjavili da je suša, i prestali bi da se umivaju.

Naši poslužitelji, ili domaćini, kako sam naučio da ih oslovljavam, bili su veoma susretljivi i jako zabrinuti za našu dobrobit. Dva puta dnevno, njihov šef, gospodin Džef, ili Domaćin kako je on voleo da ga zovemo, ohrabrivao nas je da se šetamo po zidovima ograđenim baštama Kraljevske gostinske kuće, mada je veselo protestovao, jer je uzimanje obroka iz njegove bašte predstavljalo problem. Mravi manje više. Ali me je molio da prestanem da mu jedem zelenkade.

Moj ovalni prijatelj je odbijao da nam se pridruži u ovim ugodnim šetnjama. Okrenuo bi lice zidu, rekavši da ta vežba nije korisna za jednog osuđenika, pa je okrenuo leđa velikodušnom licu Monarha. Taj poziv, rekao je, jednostavno predstavlja način da se obezbedi da on, kada dođe vreme da bude proteran iz Engleske, bude dovoljno sposoban da ode do aviona. Sručio je proteste na Kraljicu i Državu. Došao je u Englesku u uverenju da neko koga progone u njegovoj rođenoj zemlji može da nađe zaštitu u zemlji slobodnih ljudi. Kakva zabluda!

Moram reći da me je njegov cinizam šokirao, kao i njegovo pomanjkanje vere.

Domaćin se zadovoljio blagom opaskom da gospodin *Uvrnuti* ne saraduje. Imao je oči bledoplave boje paunovog cveta; kosa mu je bila medenozlatna; a nosio je kapu sa šiljatim vrhom, oznaku da je u službi Krune. Propust gospodina *Uvrnutog* da saraduje bio je izvor tuge. Nije to bilo samo neljubazno, nije bilo zabavno, primetio je, dok nas je uveče spokojno zaključavao.

Gospodinu Džefu je pomagala nekolicina poddomaćina koji su svi nosili iste crne kape Kraljevske službe i za pojasom po srebrni svežanj ključeva, jer to je bilo pravilo kuće da se vrata uvek moraju zaključavati za nama toliko su oni bili predani našoj privatnosti a prozori su morali da budu zavravljeni sve vreme, tamo gde već nisu imali šipke. Raspravljao sam sa svojim jajastim prijateljem, pokazujući mu na brave i šipke. Zar je iko mogao biti bolje zaštićen, pitao sam?

Gospodin Džef bio je jako zabavan i prirodan imitator. Nekoliko sati po našem dolasku on je imitirao svakog gosta koji je putovao specijalnim transportom od aerodroma. Bio je jedno za drugim, Bengalac, Avganistanac, Sandžaklija i Istranin, koristeći za rekvizite maramu za glavu, hramanje, suzu i vernu, iako nerazumljivu, parodiju jezika svakoga gosta ili, kako je on to zvao, mambo-džambo. (Oni su uvereni da većina stranaca govori tim jezikom isto tako prirodno kao što i oni govore engleski.)

Jasno, oni imaju isto toliko poteškoća kad govore neki strani jezik koliko imaju i sa strancima koji govore engleski. Ali tamo gde bi neko drugo pleme možda pokazalo postidjenost ili zabrinutost zbog te nesposobnosti, pošto nisu bili u stanju čak ni da izgovore naša imena, ti Englezi, jedna maštovita rasa, jednostavno su nam davali nova imena: Uglješe, Kopljonoše,

Pakistanci (podrugljiv naziv za Pakistane) i druge nadimke suviše brojne da bih ih se setio jer, oni su se svakoga dana međusobno takmičili u iznalaženju novih i boljih.

Znao sam sa časova istorije moga gospodara, Bura Smita, da engleski smisao za humor prevazilazi simsaosao za humor svih drugih nacija; da najviše uživaju da sami sebe ismevaju. Međutim, kao i sa mnogim od ovih predanja, istina je komplikovanija. Po mom iskustvu oni se sebi još više smeju kad se pretvaraju da su neki drugi ljudi.

Rekao bih da, kada analiziram prirodu humora koju je moj čuvar u Kraljevskoj kući pokazivao, domorodačka duhovitost Engleza ispoljavala se samo do stepena do koga se stranci mogu prikazati drugačijim od njih. Naše karakteristične crte način na koji hodamo, na primer, ili naši oblici i boja kože, naše nošnje, naši akcenti i, u mom slučaju, moja prirodno kovrdžava kosa nagonila ih je da arlauču; moja zadnjica, pošto je bila isturena, bila je izvor takvog veselja da ponekad jedva da su mogli da govore pa su morali da se zadovolje, između cerekanja, s nekim pokretima uvijanja ruku kako bi ukazali na moju blagu trtavost.

Oni se smesta vežu za neki detalj, tako mali, možda, koji niko drugi ne bi ni primetio, ali koji potvrđuje komično rastojanje između njih i svih drugih. Baš kao što bi se neka grupa dece uhvatila s oduševljenjem za neki fizički nedostatak nekog od svojih drugara, rascepljena nepca, mucanje, neki od udova koji nedostaje, smežurana ruka, i, mucanjem ili ćopanjem, počela divno da imitira taj čudni ili nespretni nedostatak, tako i domordci obožavaju različitosti. Ništa ih brže ne može naterati u smeh, sem možda neko robusno uvažavanje telesnih funkcija: na koja oni često ciljaju, ali nikada ne pominju neposredno, smatrajući neposrednost u tim stvarima kao blisku vulgarnosti, jedna crta

koju sam često opažao, a koja je navela neke kritičare da tvrde da su oni veliki licimeri. To uopšte nije licimerstvo već jedna naročita vrsta prefinjenosti.

Ma koliko da sam pokušavao, nisam mogao ni da se nadam da mogu da dostignem njihov prirodni smisao za humor, ipak ljubaznost je nalagala da ja bar treba da pokušam, pa sam tako počeo da se smejem njihovim ružičastim licima, tako komičnim ispod njihovih crnih kapa tako nalik majmunima kad imitiraju čoveka i mislim na njihov jako snažan miris tela, jer, pored njihove zainteresovanosti za kišu, koju sam već pominjao, njihova zainteresovanost za pranje je samo teoretska. Kada sam rekao Domaćinu da se mi retko kupamo, bio je impresioniran. Ali kada sam mu rekao da je uobičajeni način pranja među Karu putnicima da se skinu goli i da se peru na česmi, koristeći pesak da operu telo, koje je bilo namazano dobrim slojem ovčijeg loja, bio je zgrožen. A zašto se mi uopšte trudimo oko toga? pitao je. Na šta sam ja odgovorio, na pravi engleski način, kako bismo malo slađe mirisali od vas, Mainhoste čiji bi vonj, mešavina sira i pepela, preplašio *kudua* na pedeset koraka. Ali njegovo se čelo smračilo i ovo ga nije zabavilo. Englezi zbilja vole da se smeju sami sebi, ali samo zato što mrze da drugi to čine.

U mom ugodnom prebivalištu dobio sam i krevet, samo za mene, s dva ćebeta od najfinije sive vune. Ali godine provedene na tvrdoj zemlji čine da čoveku više odgovara jednostavniji ležaj. Smakao sam madrac s postolja i prislonio ga naspram gvozdene ivice kreveta i po noći se uvlačio u to sklonište. Baš kao što prislanjamo naše table valovitog lima o točkove naših magarećih kola kada se razmestimo pored puta da provedemo noć i ispunimo rupe ašbušom kako bi se zaštitili od ljutog vetra.

Pričvršćena na jedan zid mog apartmana nalazila se jedna divna mašina, sve neke izuvijane cevi debljine otprilike čovekovog ručnog zgloba, obojene u belo i jako lepe. Sve u krug, kroz jedan fantastičan splet metalnih račvi kretala se topla voda. Toplota je bila skoro ista onakva kakvu biste, osetili ako zaželite da zagrejete ruke na utrobi tek zaklane koze, na koju su, u njihovoj isprepletanoj lepoti, ove cevi za vodu izdaleka podsećale. One bi noću klokotale; muzika stomaka koze.

Ova mašina me je navela da čeznem za domom. U mojoj sobi bilo je jako tiho. Moj prijatelj na svom krevetu nije ništa govorio, mada je plakao s vremena na vreme. Bio sam dovoljno srećan dok sam čekao na zadovoljstvo Njenog Veličanstva, ali nisam mogao da vidim zvezde. Tako bih se iskrao iz moga skloništa i legao pored grejača za vodu pored zida, i osećao kako me muzika iz njihovog stomaka vraća u detinjstvo na drumu, kada bi nam posle čitavog dana striganja, na farmi Jana de Vala u blizini Kompromajza, dali dve ovce. Moj otac bi ih sapeo pored našeg skloništa za tu noć i dok je vatra dogorevala, a mraz se hvatao kao debela bela kora po našoj ćebadi, našoj kosi i ušima magaraca, po toj velikoj hladnoći koja nastupa baš pred zoru, ja bih se tiho izvukao ispod ćebadi, gde su moja majka i otac i sestre i braća spavali, i otišao i legao pored koza, pribio se uz njihove trbuhe, koji su bili svi lenkasti i topli i klokotali tokom čitave noći ispod velikih zvezdanih polja, miliona očiju Boga.

Kroz šipke na mom prozoru primetio sam bleđinu javost zvezda u Engleskoj. One su još uvek na nebu, znam, ali domoroci više ne podižu pogled. Oni su načinili svetiljke po gradovima toliko svetlim, da zvezde izgledaju blede. Oni ih ne obožavaju. Niti se upravljaju po njima. Oni su tako napredni da žive životima koji nemaju nikakve veze sa svemirom. Oni samo treba

da upale ulične svetiljke i milioni očiju Boga oslepe.

Dolazeći s našim večernjim obrokom, Domaćin je bio prilično iznenađen kada me je zatekao na podu. Šta sam za boga to radio? pitao je. Šta je bio razlog da ležim na podu, ispod ćebeta, i oslanjam svoju zadnjicu na radijator?

Objasnio sam mu značaj koza. Opisao sam veliku gozbu koja se odigrava na kraju striže. Kada se koze uvedu u krug, a vratovi preseku. Kako se krv brižljivo sakuplja u plastične činije, sem ako ljudi nisu i suviše pijani da ih drže mirno, što, žao mi je da kažem, često biva. Onda se mora zguliti koža s bezglavih leševa, dok deca često, na svoj bezazlen način, uzmu kozije glave s njihovim nežnim očima koje se hlade i stave ih na štاپove i postave da posmatraju pripreme. Deca bi se tukla oko bešika, pa bi ih uzela i naduvala u fudbale pa bi se satima igrala dok se meso kuva. A žene sede i ogovaraju i puše. Muškarci pošalju nekog da donese konzervu za petoricu belog vina iz najbliže prodavnice pića. A kada se gozba završi, oni piju sve dok sunce ne zađe, a milion Božijih očiju ne zasija na nebu.

Domaćin me je preklinjao da prestanem.

Moj opis ovog okrvavljenog seoskog sporta, koji igraju prljavi derani pre obeda koji se sastoji od kozjeg mesa, potresao ga je. Šta više, to što se bešika koristila na ovaj način gadila se mom drugu Englezu. Prigušenim tonovima koji su osećajno govorili o iskasapljenim kozama tamo daleko u Karuu, objasnio je da ono što je bila možda samo igra za ljude kao što sam ja, bilo je nešto tako sveto da je ujedinilo Englesku s jednog kraja ostrva do drugog.

Zar on ne jede meso? pitao sam.

On mi uputi prezriv pogled. Oni su najveća nacija na svetu koja se hrani govedinom! Zar nisam čuo za biftek Stare Engleske? To pomaže da im se mozak razvija. Trenutno stanje inteligencije ove nacije svedoči o

nadmoći njihove govedine. Ako mi iko bude rekao da engleska govedina izaziva mekšanje mozga ili da zbog nje zna da zataji, ja to treba u potpunosti da odbijem. To su laži koje šire stranci s druge strane vode, a koji su ljubomorni na veće engleske mozgove hranjene govedinom.

Morao sam u tom trenutku da mu kažem da mozak nije sedište inteligencije. Od njega samo boli glava. Inteligentan život srca nas uči da razlikujemo dobro od zla.

Takva su uverenja možda u redu na dalekim mestima gde se kozja bešika šutira naokolo, odgovorio je gospodin Džef. Ali ako budem išao kroz Englesku i pričao o životu srca, neću daleko stići. Preklinjao me je da više ne pričam o kozjim gozbama. Osuđivao je to što smo činili tim životinjama. To je bilo isto toliko loše kao i svirepost Francuza prema teladima, ili Španaca prema magarcima. To je jedna stvar, gospodine Bui, rekao je Domaćin, uživati u dobrom komadu mesa, a sasvim nešto drugo odobravati ubijanje. Ako su takve stvari neophodne, onda neka tako bude. Ali njih treba obavljati pod odgovarajućim nadzorom, brzo, bezbolno i po mogućstvu tiho. A što je najvažnije, čovek više voli da mu se o tome ne priča.

Tada sam shvatio da u Engleskoj čitave generacije nikada nisu videle sveže zaklanu životinju. Nikada nisu ugledale veliki naplav njene krvi koja se raspršuje kao crveno more, niti videli drob koji se puši dok se vadi iz proreza koji napravi nož u njenom truhu. Na taj način oni su dosegli do takvih vrhunaca prefinjenosti kojima mi samo možemo da se čudimo.

Zamislite, onda, moja osećanja kada se probudim ujutro i ugledam na zidu senku nečega što se klata, nešto vrlo nalik velikom klatnu sata u Danskoj reformi-

sanoj crkvi u Ejbrahams Grejvu. Kako su mi se oči privikavale na svetlost zore, video sam da se *Uvrnuti* obesio o gornji ležaj svojim kaišem i klatio se tamo amo pred samim očima Kraljice Engleske.

Žalio sam za ovim zavedenim čovekom. Ipak, da budem pošten, bio sam i pomalo ljut. Baš kao kad lovim u dolini, a divljač proleti ispred mene, pa umesto da sačeka i primi u vrat ili bok tu malu otrovnu strelu koja će je blago usmrtiti, ta nerazumna antilopa otrči ludo na put i tamo je pregazi farmer koji tuda prolazi u svom kamionu. Kakva šteta. Kakva nepromišljenost!

Pogledao sam u svog preminulog prijatelja, nogavica pričvršćenih za nožne zglobove dok mu je čarapa virila iz usta, pri čemu je to podsećalo na drzak gest kakav prave naša deca svojim jezicima kada neki Bur prođe drsko. Lagano se klatio po beloju svetlosti zore. I ja se nekako rastužih nad svojim narodom. Deca Sunca koja su se sjatila u Englesku u nadi za nečim boljim. Zar tako mi odgovaramo na gostoprimstvo domorodaca? Na strpljivost naših domaćina? Prateći ljubazni pogled Monarha, koji kao da je izbliza posmatrao telo *Uvrnutog* koje se njihalo, osetio sam kao da nešto u njenom izrazu kaže: Zašto si tako naglo otišao, jadniče? Da si samo sačekao! Stvarno, morao sam da se složim. Ako se mi tako ponašamo kada smo smešteni na zadovoljstvo Njenog Veličanstva, čovek mora da se upita da li zaslužujemo tu privilegiju.